

Aantal ouderen met verstandelijke beperkingen

Inleiding

'Het aandeel 50-plussers zal aan het einde van deze (de 20e) eeuw meer dan een kwart zijn, in 1984 was dat nog 15%.'^{[1] p.117}

'Het aandeel ouderen (50+) stijgt van 24% (1996) naar 39% (2011).'^{[2] p.172}

Het is inmiddels bekend dat de ondersteuning van ouderen met verstandelijke beperkingen (VB) anders is dan toen zij jonger waren. In de ondersteuning moet rekening worden gehouden met toenemende gezondheidsproblemen, afname van fysieke mogelijkheden, toename van psychische kwetsbaarheid en minder sociale contacten. Dit alles is voor ouderen ingrijpend en heeft gevolgen voor hun belevingen, behoeften en wensen op bijvoorbeeld het gebied van wonen, daginvulling en zingevingsvraagstukken^[3, 4].

Naast deze inhoudelijke aspecten is het ook van belang om te weten om hoeveel ouderen het gaat. In het verleden (zie tekstkader) is daar al onderzoek naar gedaan.

In dit feitenoverzicht wordt de huidige stand van zaken toegelicht.

Doelstelling

In dit feitenoverzicht wordt nagegaan wat in 2018 het aantal en aandeel ouderen^a met een zorgprofiel voor mensen met (lichte) verstandelijke beperkingen (ZZP-VG, ZZP-LVG, ZZP-SGLVG)^{zie bijlage} is.

Methode

De data voor dit feitenoverzicht zijn verkregen uit de Monitor Langdurige Zorg (MLZ)^[5]. De MLZ toont gegevens over langdurige zorg vanuit de Wet langdurige zorg, de Wet maatschappelijke ondersteuning, de Zorgverzekeringswet en de Jeugdwet. De MLZ wordt door het CBS gemaakt^[6]. Het CBS gebruikt daarvoor de integrale registraties van Vektis, de SVB en het CIZ^{[7]b}.

De gebruikte gegevens betreffen:

- Regio, geslacht: Nederland, mannen en vrouwen,
- Leveringsvorm zorg: Totaal ZIN - zorg in natura (verblijf, volledig/modulair pakket thuis, leveringsvorm onbekend),
- Zorgprofielen: ZZP-VG, ZZP-LVG en ZZP-SGLVG,
- Onderwerp: personen met gebruik in bepaald jaar,
- Perioden: 2015, 2016, 2017, (voorlopige cijfers) 2018,
- Leeftijd: totaal en naar leeftijdsklassen.

Opgemerkt wordt dat er tussen totaalaantallen kleine, ter verwaarlozen, verschillen zijn door missende waarden bij een of meerdere variabelen.

^a Bij mensen met VB worden diverse afkappunten voor senioriteit aangehouden^[3]:

- mensen met (zeer) lichte verstandelijke beperkingen: 65 jaar en ouder,
- mensen met matige verstandelijke beperkingen: 50 jaar en ouder,
- mensen met (zeer) ernstige verstandelijke beperkingen: 40 jaar en ouder,
- mensen met het Downsyndroom -ongeacht het niveau van verstandelijke beperkingen: 40 jaar en ouder,
- mensen van wie het niveau van verstandelijke beperkingen niet bekend is: 50 jaar en ouder.

In dit feitenoverzicht wordt de leeftijd van 50 jaar aangehouden, omdat differentiatie naar niveau van verstandelijke beperkingen in de CBS-data niet mogelijk is.

^b CBS: Centraal Bureau voor de Statistiek; SVB: Sociale Verzekeringsbank; CIZ: Centrum Indicatiestelling Zorg. Vektis levert informatie over gedeclareerde zorg.

Resultaten

Aantal cliënten naar ZP in 2015-2018

In dit feitenoverzicht wordt ingegaan op de zorgprofielen VG (verstandelijke beperkingen), LVG (lichte verstandelijke beperkingen) en SGLVG (lichte verstandelijke beperkingen met sterke gedragsstoornissen)^c.

In Tabel 1 zijn de aantallen cliënten met deze zorgprofielen weergegeven.

- ZP-VG

Van 2015-2018 is het aantal cliënten (alle leeftijden) met zorgprofiel VG met ruim 2000 gestegen van 70990 naar 73070.

Ruim 40% had in 2018 een zorgprofiel met ook gedragsregulering (VG6, VG7). 8% behoefde begeleiding en volledige verzorging en verpleging (VG8).

De stijging tussen 2015 en 2018 kwam vooral door meer cliënten met zorgprofielen VG6 en VG7. Er was een daling van het aantal cliënten met zorgprofiel VG1 en VG2 (wonen met (enige) begeleiding).

- ZP-LVG

Het grootste deel van de cliënten met zorgprofiel LVG kreeg intensieve behandeling en begeleiding in een kleine groep (LVG3; 60% in 2018, n=885). Een kwart (n=365) woonde met (enige) behandeling en begeleiding (LVG1 en LVG2).

Het totale aantal cliënten met zorgprofiel LVG daalde met ruim 300 naar 1480 in 2018. Deze daling werd bij alle zorgprofielgroepen LVG gezien, uitgezonderd LVG1.

- ZP-SGLVG

Tussen 2015 en 2018 daalde het aantal cliënten met een SGLVG-zorgprofiel van 390 naar 310.

Tabel 1: Aantal cliënten naar zorgprofiel en jaar

Zorgprofiel / Jaar	2015	2016	2017	2018	
				Abs.	%
ZP-VG1	385	330	280	255	<1%
ZP-VG2	2785	2395	2090	1855	3%
ZP-VG3	14615	14975	14870	14780	20%
ZP-VG4	9370	9380	9365	9355	13%
ZP-VG5	8375	8465	8550	8665	12%
ZP-VG6	17195	17565	17985	18440	25%
ZP-VG7	12100	12595	13045	13615	19%
ZP-VG8	6165	6125	6180	6105	8%
Totaal	70990	71830	72365	73070	100%
ZP-LVG1	25	20	20	25	2%
ZP-LVG2	445	375	355	340	23%
ZP-LVG3	935	855	835	885	60%
ZP-LVG4	325	275	225	210	14%
ZP-LVG5	60	30	20	20	1%
Totaal	1790	1555	1455	1480	100%
ZP-SGLVG	390	350	305	310	100%

^c Omwille van de leesbaarheid wordt de afkorting ZP in de benaming van zorgprofielen niet steeds gebruikt.

Aantal cliënten naar leeftijd en zorgprofiel in 2015-2018

- ZP-LVG en ZP-SGLVG

Uit de MLZ-gegevens blijkt dat er in de periode 2015-2018 geen cliënten van 50+ met een LVG-zorgprofiel waren. Er waren 20 (2015, 2016) en 25 (2017, 2018) personen tussen 50 en 64 jaar met een SGLVG-zorgprofiel. Bovendien ligt de leeftijdsgrens voor senioriteit bij mensen met lichte VB bij 65 jaar^a. Om deze redenen worden de cliënten met een LVG- of SGLVG-zorgprofiel verder niet besproken in dit feitenoverzicht.

- Ouderen met zorgprofiel ZP-VG; 2015 ten opzichte van 2018

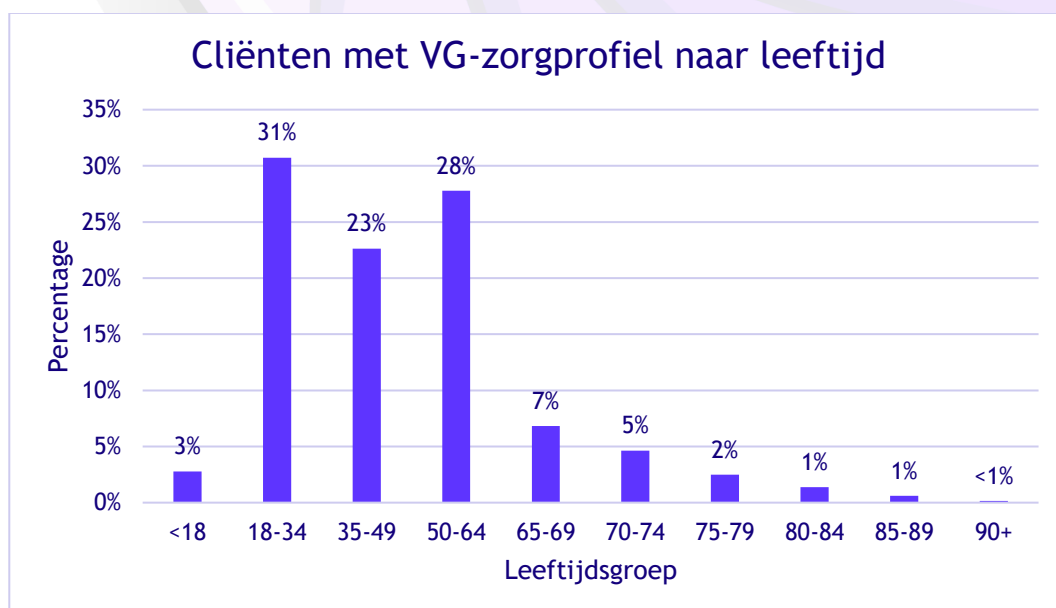
In 2015 waren 29715 (42%) cliënten (VG-zorgprofiel) 50 jaar of ouder. Drie jaar later was dat aantal gestegen tot 32050 (44%). Er waren in 2018 overigens 120 90-plussers met een VG-zorgprofiel.

- Ouderen in 2018 naar soort VG-zorgprofiel

In tabel 2 zijn de cliënten weergegeven naar leeftijdsgroep en VG-zorgprofiel (2018). Figuur 1 geeft de cliënten naar alleen leeftijdsgroep aan.

Tabel 2: Aandeel cliënten (%) naar zorgprofiel en leeftijdsgroep in afgeronde percentages

Zorg-profiel/ Leeftijdsgroep in jaren	<18	18-34	35-49	50-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85-89	90+	Rij-totaal
ZP-VG1	-	28%	34%	26%	6%	4%	2%	-	-	-	100%
ZP-VG2	-	39%	29%	22%	5%	3%	2%	1%	-	-	100%
ZP-VG3	-	40%	25%	24%	5%	3%	1%	0%	0%	0%	100%
ZP-VG4	2%	24%	20%	31%	10%	7%	4%	2%	1%	0%	100%
ZP-VG5	2%	14%	17%	36%	11%	9%	5%	4%	2%	0%	100%
ZP-VG6	4%	38%	23%	25%	5%	3%	1%	1%	0%	0%	100%
ZP-VG7	5%	31%	25%	28%	6%	3%	1%	1%	0%	-	100%
ZP-VG8	4%	19%	19%	31%	9%	7%	5%	4%	2%	1%	100%
Totaal	3%	31%	23%	28%	7%	5%	2%	1%	1%	<1%	100%
Totaal VG3-8	3%	31%	22%	28%	7%	5%	3%	1%	1%	<1%	100%

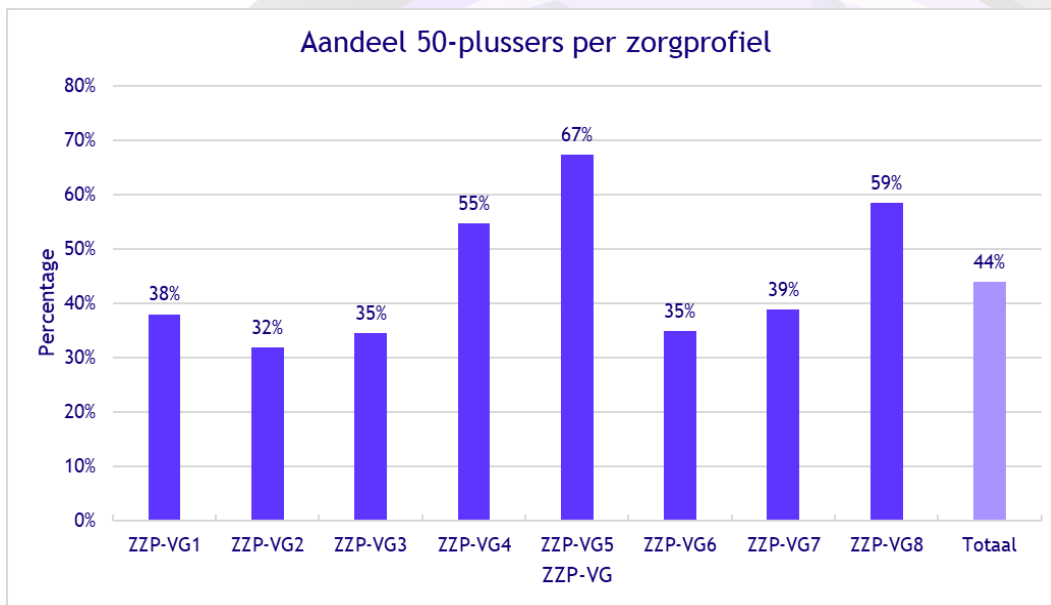
Figuur 1: Cliënten met VG-zorgprofiel naar leeftijd (2018)

Tabel 2 en figuur 1 laten zien dat ruim een kwart tussen 50 en 64 jaar oud is. Na de groep 18- tot 34-jarigen (31%) is dat de grootste leeftijdsgroep. 16% (bijna 12000 personen) is 65-plus, 9% (bijna 6800 personen) is 70 jaar of ouder.

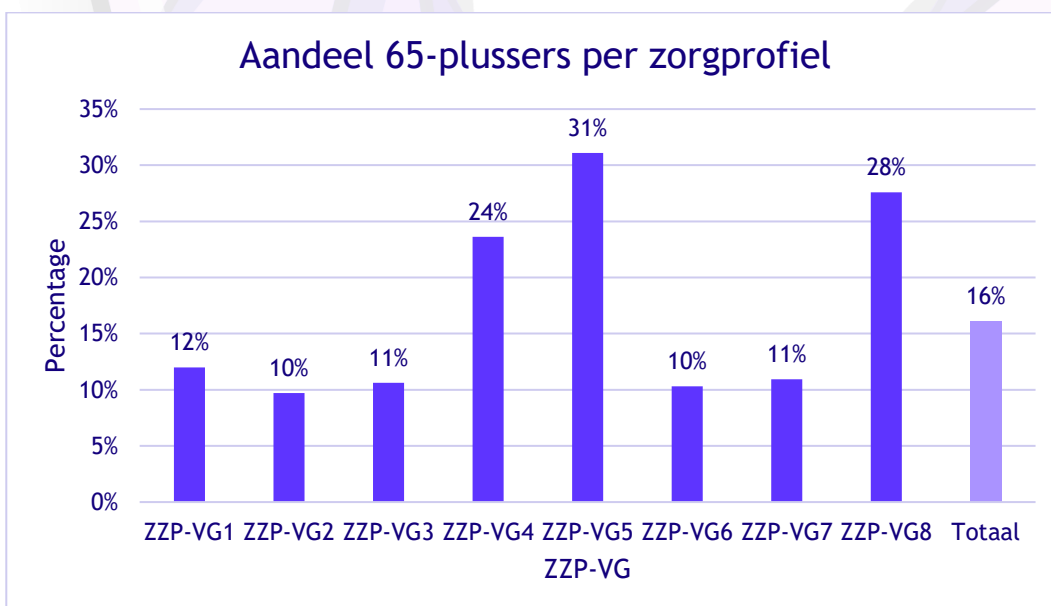
Wanneer alleen wordt gekeken naar cliënten met VG3 tot en met VG8 (verblijfsindicatie) zijn er weinig procentuele verschillen: eveneens 44% is 50-plus. Dat er weinig verschil in percentages is, komt door het relatief geringe aantal cliënten met VG1- of VG2-zorgprofielen (2018: n=2105; 3%).

In figuur 2 zijn de 50-plussers weergegeven naar VG-zorgprofiel. Opvallend is dat ruim de helft van de cliënten binnen de zorgintensieve profielen (VG4, VG5 en VG8) de leeftijd van 50 is gepasseerd, tot zelfs tweederde bij VG5.

In de zorgprofielgroepen met ook gedragsregulering (VG6 en VG7) is het aandeel met ruim een derde veel geringer.

Figuur 2: Aandeel 50-plussers naar zorgprofiel

Figuur 3: Aandeel 65-plussers naar zorgprofiel

Het aandeel 65-plussers is 16% (Figuur 3). Evenals bij de 50-plussers, is ook bij de 65-plussers te zien dat hun aandeel vooral in de zorgintensieve profielgroepen voorkomt (VG4: 24%, VG5: 31%, VG8: 28%). In de groepen met ook gedragsregulering (VG6 en VG7) is hun aandeel met ongeveer 10% relatief gering.

Beschouwing

Het aandeel ouderen (50+) met een VG-zorgprofiel is inmiddels opgelopen tot 44%; voor de 65-plussers gaat het om 16%. Voor mensen met lichte VB (65+) en mensen met (zeer) ernstige VB en met Downsyndroom (40+) gelden andere afkappunten voor senioriteit^a. Het aantal ouderen is daarom waarschijnlijk een onderschatting.

De hier gepresenteerde gegevens zijn overigens niet helemaal te vergelijken met de eerdere onderzoeken naar ouderen met VB in woonvoorzieningen^[1, 2]. In beide onderzoeken waren bijvoorbeeld de cliënten van de voormalige GezinsVervangende Tehuizen niet betrokken; in het eerste onderzoek ging het bovendien alleen om cliënten met matige en (zeer) ernstige VB. Toch ter informatie:

- in 1984 telde de onderzoekspopulatie 18500 cliënten; 15% van de cliënten was 50 jaar of ouder met een absoluut aantal van ongeveer 2700^[1].
- in 1996 (met een onderzoekspopulatie van ruim 29000) ging het om 24% (ruim 7100 personen)^[2],
- in 2018 (met een onderzoekspopulatie van ruim 73000) staat de teller op 44% (ruim 32000 personen).

Desalniettemin is het duidelijk dat het aandeel ouderen met VB is toegenomen en inmiddels fors in aantal is. Bovendien gaat het om ouderen die veelal een zorgintensief profiel hebben. Zoals in de inleiding al is gezegd, behoeven ouderen met VB andere ondersteuning en wel op alle domeinen van hun kwaliteit van bestaan. Niet alleen verwanten en directe begeleiders, maar ook (para)medici, gedragskundigen en betrokkenen in het sociale domein dienen daarmee rekening te houden. Op onder andere het Kennisplein Gehandicaptensector wordt uitgebreid informatie gegeven over wat de ondersteuning aan ouderen inhoudt en welke hulpmiddelen beschikbaar zijn. 'In de ondersteuning is het essentieel om de nadruk te leggen op hun leven, hun ervaringen en hun eigenheid. Die zijn waardevol, voor henzelf en voor de mensen om hen heen. Dat maakt wie ze zijn, dat maakt hen uniek.'^{[3]p.3}

Implicaties voor beleid

Ouderen met VB hebben andere ondersteuning nodig dan toen zij jonger waren. Dat geldt voor alle domeinen van hun kwaliteit van bestaan.

In de loop der jaren is het aantal en aandeel ouderen met VB fors toegenomen. Momenteel is bijna de helft (44%) van de cliënten met een VG-indicatie de leeftijd van 50 gepasseerd. Binnen de zorgintensievere VG-profielen is het aandeel oudere cliënten beduidend hoger.

Het is aannemelijk dat het aandeel ouderen ook in de nabije toekomst nog zal stijgen. In de planning van ondersteuning en de inhoud van ondersteuning moet hiermee rekening worden gehouden.

Referenties

1. Maaskant, M.A. (1993). *Mental handicap and ageing*. Proefschrift Rijksuniversiteit Limburg. Dwingeloo: Kavanah.
2. Bernard, S., M.A. Maaskant, J.P.M. Gevers, & H. Wierda. (2001). Voorspellingen ten aanzien van het aantal oudere mensen met een verstandelijke handicap in algemene woonvoorzieningen 1996-2011. *Nederlands Tijdschrift voor de Zorg aan verstandelijk gehandicapten*, 27(3), 166-177.
3. Kennisplein Gehandicaptensector. (2017). Leidraad 'Oud en gelukkig'. Opgehaald op 11 mei 2020, van <https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/onderzoek/gewoon-bijzonder/ouderen-in-het-vizier/leidraad-oud-gelukkig>.
4. Evenhuis, H.M. (red.). (2014). *Gezond ouder met een verstandelijke beperking. Resultaten van de GOUD-studie 2008 - 2013. Wetenschappelijk rapport*. Rotterdam: Erasmus MC.
5. CBS. StatLineMonitor Langdurige Zorg. Opgehaald, 11 mei 2020, van <https://mlzopendata.cbs.nl/#/MLZ/nl/dataset/40075NED/table?dl=1F1DD>.
6. Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport. Monitor Langdurige Zorg; Over de MLZ. Opgehaald op 11 mei 2020, van <https://www.monitorlangdurigezorg.nl/over-mlz>.
7. Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport. Monitor Langdurige Zorg; Bronnen en methoden. Opgehaald op 11 mei 2020, van <https://www.monitorlangdurigezorg.nl/over-mlz/bronnen-en-methoden>.

Bijlage: Toelichting op zorgprofielen

De verouderde term ZZP staat voor zorgzwaartepakket. Die term is nu veranderd in zorgprofiel.

De nummering is vervangen door een omschrijving. Voor de leesbaarheid van de tabellen en grafiek is ervoor gekozen om de oude aanduiding te gebruiken.

De zorgprofielen hebben de volgende omschrijvingen^[5]:

- ZZP-VG1: Wonen met enige begeleiding
- ZZP-VG2: Wonen met begeleiding
- ZZP-VG3: Wonen met begeleiding en verzorging
- ZZP-VG4: Wonen met begeleiding en intensieve verzorging
- ZZP-VG5: Wonen met intensieve begeleiding en intensieve verzorging
- ZZP-VG6: Wonen met intensieve begeleiding, verzorging en gedragsregulering
- ZZP-VG7: (Besloten) wonen met zeer intensieve begeleiding, verzorging en gedragsregulering
- ZZP-VG8: Wonen met begeleiding en volledige verzorging en verpleging

- ZZP-LVG1: Wonen met enige behandeling en begeleiding
- ZZP-LVG2: Wonen met behandeling en begeleiding
- ZZP-LVG3: Wonen met intensieve behandeling en begeleiding, kleine groep
- ZZP-LVG4: Wonen met zeer intensieve behandeling en begeleiding
- ZZP-LVG5: Besloten wonen met zeer intensieve behandeling en begeleiding

- ZZP-SGLVG: Behandeling in een SGLVG-behandelcentrum